

היבטים לשוניים בפרשת תולדות עו

דקדוקי מילים וחלקם בעלי שינויי משמעות בפרשת תולדות ובהפטרה, ובראשון של ויצא

כה כא וַיַּעֲתָר: העי"ן בשווא נח. וַיַּעֲתָר לוֹ: הטעם בעי"ן
כה כב וַיִּתְרַצֵּצוּ: צד"י ראשונה בשווא נע ולא בחטף
כה כב וַתֵּלֶךְ לְדֶרֶשׁ אֶת-ה': טעם טפחא בתיבת וַתֵּלֶךְ
כה כג וְלֹאֵם מִלֵּאֵם: בשתי התיבות הלמ"ד בשווא נח וללא דגש אחר מ"ם השימוש. יש להקפיד לבטא
את הא' העיצורית (לא: וְלֹאֵם מִלֵּאֵם) וכן על הפרדת התיבות
כה כח וַרְבֵּקָה אֶהְבֶּת אֶת-יַעֲקֹב: טעם טפחא בתיבת וַרְבֵּקָה
כה ל הִלְעִיטָנִי: הלמ"ד בשווא נח. עַל-כֵּן קָרָא-שְׁמוֹ אָדָם: הטעמה משנית ברי"ש¹
כה לא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב: הטעמים טפחא אתנח ובהמשך כה לג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הטעמים מונח (שופר הולך)
רביע.
כה לב וְלִמָּה-זֶה לִי: טעם טפחא בתיבת לִי בלבד, אין לצרף לה את המילה 'זה' כאילו כתוב: וְלִמָּה זֶה-לִי
כה לג הַשִּׁבְעָה לִי: טעם נסוג אחור לשי"ן, הבי"ת בשווא נע. וַיִּשָּׁבַע לוֹ: הטעם לא נסוג אחור
כה לד וַיֵּאכַל וַיִּשְׁתַּ וַיֵּקֶם וַיֵּלֶךְ: הראשון והשלישי במלעיל, השני והאחרון במלרע
כו ג וַאֲבָרְכֶךָ: הרי"ש בשווא נע וכ"ף סופית דגושה
כו ה מִצֹּתַי חֲקֹתַי וְתוֹרָתִי: רבים הקוראים המשתבשים בסיום הקריאה וקוראים כאילו טעם טפחא
בתיבת 'חקותי'
כו ז אֲחֵתִי: הטעם נסוג לחי"ת, מלעיל, כן הדבר גם בהמשך בפס' ט
כו ח כִּי אָרְכוּ-לוֹ: המילה כִּי בטעם מונח ואינה מוקפת. יש להסדיר היטב את קריאת אָרְכוּ-לוֹ כאשר
הרי"ש בשווא נע וההטעמה בלמ"ד
כו י וַהֲבֵאתָ: הטעם בתי"ו²
כו יב מֵאָה: במלרע
כו יד וַיִּקְנֶאֱו: הנר"ן רפה ובשווא נח
כו כב וַיַּעֲתֶק: העי"ן בשווא נח. רָבּוּ: במלרע
כו כה וַיֵּט-שָׁם: היר"ד בסגול
כו כט אִם-תַּעֲשֶׂה: השי"ן בצירי. אֲתָה עֲתָה: הראשון באל"ף והשני בעי"ן!
כו לב וַיֹּאמְרוּ לוֹ: טעם נסוג אחור ליר"ד
כו לד וְאֵת-בְּשָׁמֹת: הבי"ת בקמץ רחב והשווא בשי"ן נע
כו לה מֶרֶת: טעם נסוג אחור למ"ם

¹ בחלק מהדפוסים הגעיא בקר"ף, כי היא בהברה השנייה לפני הטעם, וכן הוא בעין הקורא, אבל במדויקים הגעיא ברי"ש.

² לפי רש"י והתרגום אין זה וי"ו ההיפוך.

כז א וַתִּכְהֶיז׃ הֲכִיף בְּשׁוּא נַח וְאַחֲרֶיהָ הָאֵל בִּסְגוּל, אֵין לְבַטָּא אֶת הַכִּיף כְּאִילוּ הִיא זֹ שֶׁמְנוּקֶדֶת בִּסְגוּל
 כז ד תִּבְרַכְךָ׃ עַל אֵף הַקּוֹשִׁי, הַכִּיף הָרֵאשׁוֹנָה בְּשׁוּא נַח וְכֵן הַדָּבָר בִּפְסוּק כה
 כז ז וַאֲבִרְכָכָה׃ הַכִּיף הָרֵאשׁוֹנָה בְּשׁוּא נַח
 כז י יִבְרַכְךָ׃ הַכִּיף הָרֵאשׁוֹנָה בְּשׁוּא נַח
 כז יב כְּמַתְעַתֵּעַ׃ הַעִי"ן בְּשׁוּא נַח וְהַתִּי"ו אַחֲרֶיהָ דְּגוּשָׁה
 כז יג קִלְלָתְךָ׃ עַל אֵף הַקּוֹשִׁי, הַלֹּמ"ד הָרֵאשׁוֹנָה בְּשׁוּא נַח
 כז יט וְאָכְלָה׃ הָאֵל"ף בְּקִמְצָה חֲטוּף (קָטָן) וְהַשׁוּא בִּכ"ף נח³. תִּבְרַכְכָּי׃ לְפִי שִׁיטְתָנוּ יֵשׁ לְקִרְוֹא כָל הַשְּׁוֹאִים
 בְּרִי"שׁ שֶׁל "בִּרְךָ" בְּשׁוּא נַח וְלֹא בְּחֲטָף פֶּתַח
 כז כא וְאַמְשֶׁךְ׃ גְּעִיָּה בִּמ"ם בְּקִיבוּץ⁴ וְהַשִּׁי"ן אַחֲרֶיהָ בְּשׁוּא נַח
 כז כה הִגְשָׁה לִי וְאָכְלָה׃ בִּנְיָוֹד לְפִסּוּק יֵט לְעִיל, כֹּאֵן הָאֵל"ף בַּחֹלֶם וְהַכִּיף בְּשׁוּא נַח. וְהַמְשַׁמְעוֹת
 שׁוֹנָה. וַיָּבֹא לוֹ׃ טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לִיר"ד
 כז כו וְשָׁקָה-לִי׃ הַשִּׁי"ן בְּשׁוּא נח⁵
 כז כז כִּי־רִיחַ שְׂדֵה׃ יֵשׁ לְהִזְהֵר לֹא לְהוֹסִיף הָאֵל הַיִּדְעָה בְּרֵאשׁ הַתִּיבָה הַשְּׁנִיָּה
 כז לג וַיָּבֹא לִי׃ הַטַּעַם נִסּוּג לִיר"ד הָרֵאשׁוֹנָה. וַאֲבִרְכָהּ׃ הוּי"ו בְּקִמְצָה
 כז לו וַיַּעֲקֹבְנִי׃ הַעִי"ן בְּשׁוּא נַח וְלֹא בִּפְתַח וְכ"ש לֹא בְּחֲטָף פֶּתַח
 כז לח הַבְּרָכָה׃ הָאֵל הַשְּׁאֵלָה, הַחֲטָף פֶּתַח בְּבִי"ת שֶׁלֹּאֲחֲרֶיהָ אֵינוֹ אֵלָּא לְהוֹרֹת עַל קְרִיאָה בְּשׁוּא
 נַח׃ הַבְּרָכָה
 כז מה לָמָּה׃ בְּמַלְרַע
 כז כד לָךְ וּלְזִרְעֶךָ אֶתָּךְ׃ טַעַם טַפְחָא בְּתִיבַת לָךְ
 כז ט מַחֲלֵת׃ הַמ"ם בְּקִמְצָה וְלֹא בִּפְתַח
 הַפְּסָרַת תּוֹלְדָת, מִלֹּאכִי א – ב ז׃
 א ו אָנִי׃ בְּמַלְעִיל וְכֵן הַדָּבָר גַּם בְּהַמְשַׁךְ הַפְּסוּק אָנִי⁶ וְכֵן הַדָּבָר גַּם בִּפְס' יד
 א ז בְּאַמְרָכֶם׃ הַמ"ם בְּקִמְצָה קָטָן, בֵּן הַדָּבָר גַּם בְּהַמְשַׁךְ פִּס' יג
 א ח הִירָצָךְ אֲנִי׃ יֵשׁ לְשִׁים לֵב לְשִׁילּוּב הַמַּעַט נָדִיר שֶׁל פִּשְׁטָא וְלֹאֲחֲרֵיו יִתִּיב
 א ט וַיַּחַנְנֵנוּ׃ הַחִי"ת בְּקִמְצָה קָטָן. הִיתָה זֹאת׃ טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לֵא"ה הָרֵאשׁוֹנָה

³ הַקּוֹרֵא בְּקִמְצָה רַחֵב וּבְשׁוּא נַח מְשַׁנֵּה מִשְׁמַעוֹת, עֵינִי בְּמִשְׁכָּח מִגֵּן אֲבִרְכָהּ אֲוֹרַח חַיִּים סִימָן תִּקְפֵּב ס"ק ד׃ זְכָרְנוּ כְּתִבְנוּ בְּחֲטָף קִמְצָה.

⁴ יֵשׁ לְדוֹן אִם הַמ"ם בְּתַנּוּעָה גְּדוּלָּה אוֹ קִטְנָה, כִּי יֵשׁ כֹּאֵן שׁוֹרֵשׁ כְּפֻלִּים מ.ש.ש, וְלִכֵּן הַשִּׁי"ן הֵייתָה צְרִיכָה לְהַדְגֵּשׁ כְּמוֹ וְשִׁנְיָה בִּפְסוּק יב; אֵלָּא שֶׁמִּשְׁמֹם מֵה נָפַל כֹּאֵן הַדְּגֵשׁ וְנוֹסְפָה גְּעִיָּא. לֹלָא הַגְּעִיָּא הֵיינוּ מַחֲלִיטִים שֶׁהוּא שׁוּא נַח.

⁵ אֵין לְהַשְׁגִּיחַ בְּחֲטָף בְּתִנְךָ קוֹרֵן. וְכָל שֶׁכֵּן לְאוֹר הָעֵדוּת שֶׁבְּכֹא"צ יֵשׁ שׁוּא לֹלָא גְּעִיָּא (בְּנוֹסֵף לְעֵדוּת יֵשׁ צִילּוּם שֶׁל דָּף זֶה מִכְתָּר אֲרֵם צוּבָה).

⁶ בְּמִקְרָה זֶה הַתִּלְשָׁא אֵינוֹ מֵרָאָה אֶת מִקּוֹם הַהֲטַעְמָה אֲבָל הַקִּמְצָה שְׁבֹאֵל"ף מַעֲיִד עַל כֵּךְ כִּי הַטַּעַם בָּאוֹת זֹ, לֹלָא כֵּן הֵייתָה מְנוּקֶדֶת בְּחֲטָף פֶּתַח

א י וִיסָגֵר: וְאִי הַחִיבוֹר מְנוּקֶדֶת בְּשׁוּוֹא. אֵין-לִי: הַטַּעַם בְּלִמָּד, אֵין לְהַטְעִים אֶת הָאֵלֶּף

א יד מְשַׁחֵת: הַמֶּם בְּקִמְץ קֶטֶן. וְשְׁמִי נֹרָא בְּגוֹיִם: טַעַם טַפְחָא בְּתִיבַת וְשְׁמִי

ב ג וְזִרְיָתִי: טַעַם נִסּוּג אַחוֹר לִרִ"ש

ב ד אֶת הַמְצֻנָה הַזֹּאת: טַעַם טַפְחָא בְּתִיבַת אֶת

ב ו וְעוֹלָה לֹא-נִמְצָא בְּשִׁפְתָיו: טַעַם טַפְחָא בְּתִיבַת וְעוֹלָה

רִאשׁוֹן שֶׁל וִיצָא:

כח יא מְרַאשְׁתִּיו: הַמֶּם בְּשׁוּא וְהָאֵלֶּף חֲטוּפָה

כח יד כְּעֶפֶר: הַעֲמָדָה קְלָה בְּכִי לְמִנוּעַ הַבְּלַעַת הָעִי"ן הַחֲטוּפָה

כח טו אֶעֱבֹדָה: הַזִּי"ן בְּקִמְץ חֲטוּף (קֶטֶן) וְהַבִּלְיָת בְּשׁוּא נַח. אֶת אֲשֶׁר-דִּבַּרְתִּי לָךְ: יֵשׁ לְהַקְפִּיד עַל

מִיָּקוּם הַטַּעֲמִים וְלִהְיִמָּנַע מִקְרִיאָהּ אֶת אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ

כח טז מְשַׁנָּתָה: יֵשׁ לְהַקְפִּיד עַל קְרִיאַת הַדָּגֶשׁ שֶׁבִּשְׁמִי, שֶׁלֹּא יֵהָא כִּאִילוּ מְדוּבָר עַל לִימוּד

מִשְׁנָה. וַיֹּאמֶר: בִּזְקָ"ג וְלֹא בִּרְבִיעִי.

כח כ וְנִתֵּן-לִי: גְּעִיָּה בְּנו"ן

כח כא לְאֱלֹהִים: הָאֵלֶּף כָּלל אֵינָה נִשְׁמַעַת

כח כב עֲשֹׂר אֶעֱשְׂרֶנּוּ לָךְ: טַעַם טַפְחָא בְּתִיבַת עֲשֹׂר, אֵין לַחוּשׁ לְאוֹתָם סְפָרִים אֲשֶׁר הַטְעִימוּ

בְּטַעוֹת עֲשֹׂר אֶעֱשְׂרֶנּוּ לָךְ

כה יט וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן-אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת-יִצְחָק: רִשְׁי נֹתֵן כָּלל בְּתַחֲלִיל פְּרִשְׁת מִשְׁפָּטִים (שְׁמוֹת כֹּא א): כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'אֱלֹהִי', פֶּסֶל אֶת הָרִאשׁוֹנִים; 'וְאֱלֹהִי' – מוֹסִיף עַל הָרִאשׁוֹנִים.

בְּרוּר וּמוֹבֵן מֵאֵלּוּ שֶׁהַלְשׁוֹן 'פֶּסֶל' אֵין בְּכוּוֹנָתוֹ שֶׁהָרִאשׁוֹנִים 'פֶּסוּלִים' וְאֵינָם טוֹבִים, אֵלֹא שְׁכָאן מִתַּחֲלִיל נוֹשֵׂא חֵדֶשׁ שְׁאִינוּ קְשׁוּר לְנוֹשֵׂא לְקוֹדֶם הַקּוֹדֶם.

בְּאַחַד הַפְּרָסוּמִים עַל פְּרִשְׁת הַשְּׁבוּעַ כְּתוּב כֹּךְ: בְּסוֹף הַפְּרִשָּׁה הַקּוֹדֶמֶת מוּבָא תּוֹלְדוֹתָיו שֶׁל יִשְׁמַעְאֵל בֶּן הָגֵר הַמִּצְרִית. וְאֵיטָא בְּמִדְרַשׁ כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'אֱלֹהִי' פּוֹסֵל הָרִאשׁוֹן 'וְאֱלֹהִי' מוֹסִיף. וְלִכְאוּרָה הִיא צְרִיךְ לוֹמַר 'אֱלֹהִי' כְּדֵי לְפַסּוֹל אֶת מַעֲשֵׂיו שֶׁל יִשְׁמַעְאֵל, כְּמוֹ שְׁכָתוּב: "וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ" (בְּרֵאשִׁית ו, ט), הֵייוּ פֶּסֶל אֶת מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל דּוֹר הַמִּבּוּל, כִּי יִשְׁמַעְאֵל וְצִאצְאָיו יֵצְאוּ לְתִרְבוֹת רַעֲיָה שֶׁל עֲבֻדָּה זָרָה. וְעוֹד, יֵשׁ לְהַבִּין לָמָּה כָּפַל וְחָזַר הַכְּתוּב בְּפָסוּק: 'אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק' שֶׁהָרִי נֶאֱמַר בְּרִישָׁא הַפָּסוּק 'יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם'. אֵלֹא שֶׁאֲפֹשֶׁר לוֹמַר אוֹלִי שֵׁשׁ לְחֶלֶק אֶת הַפָּסוּק לְשֵׁנִי חֲלָקִים, וְזֶה עַל פִּי טַעֲמֵי הַמִּקְרָא כִּי קִיִּים אֲתִנַּח (הַמִּשְׁמַשׁ כְּנֻקָּדָה וּפְסִיק בֵּין חֲלָקֵי הַמִּשְׁפָּט) בְּמִילָה 'אַבְרָהָם' הָרִאשׁוֹנָה, וְזֶה בְּבַחֲנֵית סוֹף פָּסוּק. הֵייוּ, הַחֲלָק הָרִאשׁוֹן שֶׁל הַפָּסוּק אֲכָן מוֹסִיף עַל הָרִאשׁוֹנִים. בְּרוּר שֵׁשׁ כֹּאן טַעוֹת בְּהִבְנַת הַמוֹנַח "פֶּסֶל אֶת הָרִאשׁוֹנִים", וְלִכֵּן שְׁאֵלָתוֹ אֵינָה שְׁאֵלָה וְתִשְׁבּוּתוֹ אֵינָה תִּשְׁבּוּבָה. לֹא הִיא טַעַם לְהַמְשִׁיךְ בַּדְּבָרִים.

כה כא וַיַּעֲתֶר לוֹ יְיָ דברי רש"י ידועים כאן: לו ולא לה, שאין דומה תפלת לדיק בן לדיק לתפלת לדיק בן רשע לפיכך לו ולא לה:

מקור דברי רש"י הם ככל הנראה מתלמוד בבלי יבמות סד א.

בדפוסים שונים של רש"י יש שינויים קלים בנוסח. מרש"י השלם של מכון אריאל

דפוס רומא	דפוס ראשון	אלקבץ
ויעתר לו ולא לה שאין דומה תפלת לדיק בן לדיק לתפלת לדיק בן רשע לפי ויעתר לו ולא לה.	ויעתר לו שאין דומה תפלת לדיק בן רשע לתפלת לדיק בן לדיק לפי לו ולא לה.	ויעתר לו ה' לו ולא לה שאין דומה תפלת לדיק בן רשע לתפלת לדיק בן לדיק.

שניים מהמקורות מקדימים 'צדיק בן רשע' ל'צדיק בן צדיק', נוסח התלמוד בידינו במקורות המדויקים הידועים לנו לפי שאינו דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע. יתכן שרש"י שינה ויתכן שמביא ממקור אחר. רש"י אינו משועבד להעתיק בפירושו את דברי חז"ל כפי שהם.⁷ וזה אם נחליט שהנוסח הנכון ברש"י כפי דפוס ראשון ואלקבץ.

אין טעם להכריע על פי אם ברוב המקומות החשוב יותר בא קודם או החשוב פחות, כמו בבלי שבת קט ב אינו דומה הבל שיש בו חטא, להבל שאין בו חטא.

בבלי יומא עד ב אינו דומה מי שיש לו פת בסלון למי שאין לו פת בסלון, וחד אמר: אינו דומה מי שרואה ואוכל למי שאינו רואה ואוכל.

בבלי תענית טו עמוד ב אינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים.

כו ז וַיִּשְׁאַל אֱנָשִׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֶתְחִי הוּא כִּי יָרָא לֵאמֹר אִשְׁתִּי פְּרִיהָרְגָנִי אֱנָשִׁי הַמָּקוֹם

על־רִבְקָה כִּי־טֹבַת מְרָאָה הוּא: ד"ר משה רענן פרשה וטבעה תולדות עו

הפסוק "שָׁקַר הַחֹן וְהַבֶּל חִפִּי אִשָּׁה יִרְאֵת ה' הִיא תִתְהַלֵּל" (משלי, לא, ל), אותו אנו נוהגים לזמר בכל ערב שבת, מייצג את צידה האחד של מטבע שבצידה השני מופיעים פסוקי מקרא רבים המהללים יופי של גברים ונשים. על רבקה אמרה התורה "וַיִּהְיֶה טֹבַת מְרָאָה מְאֹד..." (כד, טז) ובפרשתנו מסופר על הקושי שהדבר עורר. כבר אברהם נתקל בבעיה דומה: "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לְבֹאֵ מִצְרִימָה וַיֹּאמֶר אֶל שְׂרֵי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה נָא יִדְעֹתִי כִּי אִשָּׁה יֹפִת מְרָאָה אָתָּה" (יב, יא). נשים נוספות שעליהן נאמר שהיו יפות הן רחל, אביגיל, תמר אחות אבשלום [א"ה: וגם תמר בת אבשלום], אבישג השונמית ואסתר. גם בין הגברים זכה היופי להתייחסות כמו למשל אצל יוסף: "... וַיְהִי יוֹסֵף יָפֵה תֹאֲרָ וַיְהִי מְרָאָה" (בראשית, לט, ו). על חשיבות היופי כאמצעי משיכה אנו לומדים מהמסופר על הנערות שפגשו את שאול בעת שחיפש את האתונות. עליו נאמר: "וְלֹא הָיָה בֶן וְשִׁמּוֹ שָׂאוֹל בַּחוּר וְטוֹב וְאִין אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל טוֹב מִמֶּנּוּ מִשְׁכָּמוֹ וּמַעֲלָה גְבוּהַ מִכָּל הָעָם" (שמואל א, ט, ב) ואילו עליהן נאמר: "מֵאֲרִיכוֹת הָיוּ בַּדְּבָרִים כְּדִי לְהַסְתַּכֵּל בְּיוֹפִיו שֶׁל שָׂאוֹל" (רש"י). בין הגברים היפים היה גם אבשלום: "וּכְאֲשֶׁלּוֹם לֹא הָיָה אִישׁ יָפֵה בְּכָל יִשְׂרָאֵל לְחֵלֶל מְאֹד מִכָּפָּר רִגְלוֹ וְעַד קִדְקִדּוֹ לֹא הָיָה בּוֹ מוֹס" (שמואל ב, יד, כה).

פילוסופים, אמנים ומדענים מנסים לאפיין את המונח "יופי" מאז תחילת ימי הפילוסופיה. תיוג של אדם כ"יפה" באופן אישי או על פי מוסכמות חברתיות מבוסס בדרך כלל על שילוב מסוים בין "יופי פנימי" הכולל גורמים פסיכולוגיים (אישיות, אינטליגנציה, חן, אדיבות, קסם אישי, יושרה ועוד) ו"יופי חיצוני" (משיכה חיצונית) הכולל מאפיינים פיסיים המוערכים על בסיס אסתטי. קני המידה ליופי השתנו במהלך ההיסטוריה האנושית בהתאמה להשתנות הערכים התרבותיים. מתוך ציורים מתקופות

⁷ יש לציין שבניגוד לזה מקורות המגשים מדרשים אינם רשאים לשנות, וידוע למשל שליכטנשטיין ב'אצרות' שינה וזיין ככל העולה על רוחו, ובעוד שרש"י משתמש בדברי חז"ל כחומר ביד היוצר וזה לשבחו, הרי כשליכטנשטיין נוהג כן זה לגנותו!

שונות ניתן ללמוד על סטנדרטים שונים ליופי אך קיימים מספר מאפיינים המשותפים לכל התקופות. בשורות הבאות אציג בקיצור שתי תיאוריות מקובלות בשדה המחקר מבלי שאציג את דעתי האישית לגבי תקפותן בכלל ותקפותן לחברה שבה התחנכתי. בניגוד לבעלי חיים, הרי שהאדם מונע במידה רבה על ידי אמונות ועמדות, שהן פרי חינוך וניסיון חיים, אך התנהגותו מושפעת גם מגורמים גנטיים ופיזיולוגיים שאיננו מודע להם. לדוגמה, אין ספק שמצבי מצוקה פיזיולוגית כמו צמא, רעב או עייפות עלולים להשפיע על התנהגות האדם. מחקרים רבים מצביעים על כך שבנוסף להבדלים תרבותיים בין חברות שונות ובין הפרטים בתוכן הרי שקיימים גורמים אוניברסאליים לא מודעים, וכנראה גנטיים, המשפיעים על אופן תפיסת פנים כ"יפים". אחד המאפיינים העיקריים ל"יופי" במובן הפיסי נקרא בשפת החוקרים "ממוצעות" (averageness). כאשר לוקחים תמונות פנים של אנשים שונים ויוצרים מהן תמונה ממוצעת היא נחשבת קרובה לאידיאל היופי ונתפסת כמושכת. תופעה זו התגלתה לראשונה במקרה בשנת תרמ"ג כאשר חוקר בשם גלטון צירף תמונות של אנשים צמחונים או (להבדיל) פושעים על מנת לבדוק האם קיימים תווי פנים אופייניים לשתי הקבוצות. גלטון הבחין שהפנים הממוצעות היו מושכות יותר מאשר כל אחת מהתמונות הבודדות. חוקרים שחזרו מאוחר יותר על תצפיות אלו בעזרת אמצעים משוכללים כמו סימולציות מחשב הגיעו למסקנות דומות. טענה מקובלת היא שביצורים המתרבים באופן מיני קיים יתרון מובנה למשיכה לבן זוג בעל הופעה נפוצה או ממוצעת משום שהדבר מבטיח שאין לו פגמים גנטיים או נרכשים. תמיכה בטענה שמדובר בתכונה מולדת ניתן לקבל מתצפיות בתינוקות בגיל 2-8 חודשים בהן נמצא שהם מעדיפים להביט בפנים שגם מבוגרים העריכו כמושכים יותר. ההעדפה כבר בשלב זה שוללת את האפשרות שהיא תוצאה של השפעות חברתיות.

תכונה חשובה נוספת שנמצאה כתורמת לתפיסת פנים כ"יפים" היא רמת הסימטריה שלהם. במונח זה הכוונה לרמה שבה אחד מחצאי של אובייקט זהה לחציו השני. המחקרים בתחום זה התבצעו בעיקר בבעלי חיים מקבוצות שונות ובהם נבדקה למשל הסימטריה בין כנפי שפיריות ושפיריות (ראו בתמונה)

שפירית הדורה צילם: חגי רענן או מינים שונים של עופות. במחקרים אלו התברר שקיים מתאם בין רמת הסימטריה בין איברי הפרט לבין תכונות אחרות שלו התורמות לשרידותו. התברר שבתחרות על בני זוג קיים יתרון לפרטים סימטריים. משערים שהעובדה שהנקבות מוצאות, באופן אינסטינקטיבי, את הזכרים הסימטריים מושכים יותר קשורה לכך שסימטריה מעידה על יכולות גנטיות עדיפות. סימטריה מעידה על התמודדות מוצלחת יותר עם קשיים סביבתיים, כמו למשל מחסור במזון, המתבטאים בחוסר סימטריה בין האיברים. חוקרים רבים אימצו את התיאוריה גם ביחס לאדם וטוענים שפנים סימטריים נתפסים כמושכים יותר משום שהם מבטיחים מציאת בן זוג מוצלח מבחינה גנטית.

כז יט אֲנֹכִי עֲשֹׂו בְּכֹרְךָ בספר אם למקרא של הרב ניסן שרוני נר"ו מעיר שלפי הפרשנות של רש"י צריך להטעים הפסק אחרי המילה אֲנֹכִי.

אֲנֹכִי, עֲשֹׂו בְּכֹרְךָ לפי פרוש רש"י

(והוא מתנחומא ב' ס"י הקדום והישן עמ' 41 ד"ה) ועתה) צריך להפסיק מעט בין אנכי לעשו, וכך כתב המנחת שי, אבל האבן לפי הרד"ק כמו שלא מצינו שאברהם ברך את יצחק, כך היה מיותר שיצחק יברך את יעקב, אבל רבקה חשבה שהברכה לעשו תהיה "על חשבון" יעקב, ולכן יעצה ליעקב להערים. וליעקב היה מותר לשקר לצורך הזה. אבל לא מצאתי במפורש שהוא שולל את הפירוש המובא ברש"י.

לשון הרד"ק: יש תמהים, איך יעקב, שהיה צדיק וירא אלהים, דבר שקר? ואין זה תמה, כי יודע היה יעקב, כי הוא ראוי לברכה יותר מאחיו; ורוח הנבואה שתשרה על יצחק לברכו, יותר יתעשת האלהים לברכתו מברכת אחיו, כי הוא רצוי לאל יותר ממנו, והחליף הדברים במקומות כאלה אינם גנאי לצדיק; שהרי ראינו כי האל אמר לשמואל הנביא: "עֲגֹלַת בָּקָר תִּקַּח בְּיָדְךָ וְאַמְרַת לְזֶבֶחַ לַה' בְּאַתִּי (שמואל א, טז, ב); וכן אברהם ויצחק אמרו על נשותיהם "אֲחֹתִי הִיא" (בר' כב, כו, ז), ולא נקראו בעבור זה ידוברי שקר, כי מיראה אמרו מה שאמרו. וכן יעקב, לקבל ברכת אביו, אם שנה דברו, לא היה בעבור זה דובר שקר. ועוד, כי מצות אמו היתה, וכתוב "אִישׁ אָמוּ וְאָבִיו תִּירָאוּ" (וי' יט, ג); גם נביאה היתה; ותרנגם אנקלוס "עֲלִי קָלְלָתְךָ" (לעיל, יג); "עֲלִי אֶתְאָמֵר בְּנִבְוָאָה דְּלֹא יִתּוֹן לוֹטִיא עֲלֶיךָ בְּרִי".

אמנם ראב"ע כאן אומר על פירוש זה המובא ברש"י ואלה דברי רוח.

מכל מקום ההזכרה לקורא לבצע הפסקה אחרי אנכי מעבר להפסקת הפשטא אינה נכונה.

כז כז רָאָה רֵיחַ בְּנֵי כְּרִיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בְּרָכוּ ה': בספר אם למקרא של הרב ניסן שרוני נר"ו מעיר

כְּרִיחַ שָׂדֶה בזקף זה יפסיק פחות מבזקף שבת יבת "בני", כדי שלא תשתנה המשמעות.

אני מתקשה במקצת לעמוד על כוונת המחבר. חלוקת קטע זה של הפסוק לפי הטעמים הוא

[רָאָה רֵיחַ בְּנֵי] [כְּרִיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בְּרָכוּ ה'] : הקטע השני מתחלק { [כְּרִיחַ שָׂדֶה] אֲשֶׁר בְּרָכוּ ה' }

כלומר רָאָה רֵיחַ בְּנֵי לחוד, ואחריו המשך הקטע עד לסילוק. אולי היה מסתבר יותר להטעים בני בטעם מפסיק פחות מזקף, אא"כ כוונת הטעמים שהסיום אֲשֶׁר בְּרָכוּ ה' עולה על יעקב. ואז הפסוק יתפרש כך: ראה ריח בני אשר ברכו ה' – כריח שדה. אבל פירוש זה אינו מסתבר, כי לא מצוין מה טיב אותו שדה.

בכל אופן גם כאן אינן זה נכון להורות לקורא לשנות את קריאה הזקף הראשון מהשני.

כח ו לא־תִקַּח אִשָּׁה מִבָּנוֹת כְּנָעַן:

כַּנְעַן: לא יפסיק כאן הרבה (ראה רש"י בפסוק ז).
 גם כאן באה הוראה בספר אם למקרא כוונתו לדברי רש"י בפסוק הבא: וישמע יעקב - מחוזר הוא לעניין של מעלה: "וירא עשו כי ברח" וגו' (לעיל, ו), וכי שלח "אותו פדנה ארם", וכי שמע "יעקב אל אביו" והלך "פדנה ארם", ו"כי רעות בנות כנען" (להלן, ח), והלך גם הוא "אל ישמעאל" (להלן, ט).
 כלומר הסיבה שעשו הלך אל ישמעאל בגלל כמה פרטים המפורשים בפסוקים האלה.
 ולכן לדעת הרב שרונאי בעל אם למקרא לקרוא את הפסוקים ברציפות ולא להתעכב בהפסקים בין הפסוקים כבכל מקום.
גם הוראה זו אינה נכונה ואינה מסתברת.

תן לחכם ויחכם עוד

אני מבקש מאוד ממי שיש לו הערות שלא ימנע מלשולחן אלי
 הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com
 הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע
 שם): www.ladaat.net/gilionot.php

מאמרנו מופיע ונשמר באוצר החכמה בפורום העלאת מאמרים
<https://mail.google.com/mail/ca/u/0/#search/dvir/14a6bf5febc771ff>

אם אתה מתעניין
 בהגטים הלשוניים של התורה
 (לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')
 אתה מוזמן להרשם (בחנם)
 לקבלת דוא"ל בעושים לשוניים
 בכתובת: maanelashon@gmail.com
 ☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותנים ☺